

TURČINOVIC: Mogu pretpostaviti da se misli na Svešćice u Misalu i na one Svešćice s pripjevnim psalmima. Smatram da smo neusporedivo manje listića izdali nego što su to učinili drugi narodi. Išli smo za tim da bude što prije definitivno. Uostalom, ti svešćici još i danas vrijede. Ako netko misli da mu je Misal nepotreban, može se služiti Svešćicima.

REBIĆ: Jedan od sudionika postavio je Kršćanskoj sadašnjosti ovo pitanje: »Kupujem sva izdanja KS. U zadnje vrijeme se čuje da je KS povezana s IDOC-om...«

TURČINOVIC: Moram reći: ovo su najobičnije, doduše bolne, klevete! Mi možemo sve dokumentirati. Ima ih koji čak govore da mi financiramo IDOC, a netko reče da nas podržava međunarodna organizacija Židova. To su sve bolne klevete!

Ovime smo završili ovu inače vrlo plodnu i mislima bogatu diskusiju.

Adalbert Rebić

4. PLENARNA DISKUSIJA

(petak 26. siječnja 1973. prije podne)

1) Izvještaji pojedinih radnih grupa

I. Izvještaj o radu 1. radne grupe: Obnova molitve prema 2. vatikanskom saboru

Zbog nemogućnosti da predsjedateljstvo toj radnoj grupi preuzme dr Marin Srakić, kako je to bilo predviđeno, sudionici te grupe dogovorili su se da predsjedatelj bude dr Jerko Fućak, a da mu pomoćnici budu vlč. Ivan Sešo i dr Zvezdan-Vjekoslav Linić.

Referati su trebali biti polazište daljnje diskusije. Vlč. Ivan Sešo je zamislio svoj referat o temeljnim načelima molitve polazeći od koncilskih dokumenata, napose Uredbe o liturgiji, gdje najčešće nalazimo smjernice o obnovi molitve. Obilno je iskoristio i mjesta koja u drugim dokumentima također smjerodavno govore o obnovi molitve (na primjer LG, AA, PO, OT, UR). Posebno se osvrnuo na dekret pape Pavla VI »Laudis canticum« i na bitne novosti u novom časoslovu. U tom se dekretu vide uvjeti za novo proljeće kršćanske molitve.

O. dr Zvezdan-Vjekoslav Linić upozorio je na nove vrednote u molitveniku Rimskog misala: nakon kratkog općenitog pregleda nekih temeljnih istina o stilu, tradiciji i nastanku molitvenih obrazaca u novom Misalu, referat je nabrojio samo neke konkretne novine, kao što su: familijarnije apelacije u molitvama novog misala, nova eshatološka perspektiva utemeljena na teologiji 2. vatikanskog sabora, vrednovanje zemaljskih stvarnosti i horizontalnost života s braćom.

O. dr Jerko Fućak iscrpno i dokumentirano govorio je o povijesti nastanka novih liturgijskih knjiga. Konstitucija o liturgiji izglasana je na Saboru 4. prosinca 1963. Već nepun mjesec dana kasnije, 3. siječnja 1964, osnovano je Vijeće za provedbu te konstitucije. Referat daje pregled knjiga koje je Vijeće izradilo. Značajan je i redosljed kojim su knjige izlazile. Opširnije izvješćuje o tom kako je nastajao misni lekcionar i časoslov. Na ta dva primjera pokazuje studioznost kojom su knjige nastajale i, po tome, dubinu liturgijske obnove koja se u njima krije te, na kraju, daje pregled važnijih novosti u časoslovu koje konkretno omogućuju provedbu te obnove.

Potom se razvila diskusija, na kojoj su sudionici uzeli udjela vrlo aktivno. Nažalost, vrijeme je uistinu bilo vrlo ograničeno, tako da se ne može govoriti o detaljnoj razradbi nekih nabačenih pitanja, nego na pabirčenju

po liturgijskim problemima nastalim obnavljanjem liturgijskog života. Neke konkretne teme mogu se registrirati. Među ostalim govorilo se o *Molitvi vjernika* i o načinu kako je moliti i koje obrasce upotrebljavati. Upozorilo se u diskusiji posebno na velike mogućnosti i slobodu koja upravo tu postoji. Pitanje o načinu molitve *psalma nakon čitanja*, posebno klasičnog načina »recto tono«. Rečeno je da taj način priječi osobno aktivno moljenje, ali je u tom pogledu mnogo važniji i odlučniji međusobni kontakt, posebno između predsjedatelja i zajednice.

Posebno se ova radna grupa zadržala na pitanjima koja se tiču bogatstva, načina i obveze moljenja novog *časoslova*. Pitanja su bila vrlo živa, jer je upravo moljenje časoslova do sada u svećeničkim krugovima jako često značilo teret i neugodnu obvezu, a sada ga se hoće prikazati kao otkriće i perspektivnu stvarnost u Crkvi. Sigurno je da će nam na sva ta pitanja najbolje odgovoriti praksa moljenja tog novog časoslova, i da u tom smislu ipak moramo prihvatiti u slobodi *Duha* koji daje da kažemo »Gospodin Isusu«.

II. Izvještaj o radu liturgijske radne grupe

U ovoj je grupi sudjelovalo oko 20 sudionika. Odmah se na početku konstatiralo da je predmet rasprave ove grupe veoma opširan. Stoga smo se nužno morali ograničiti samo na neka praktična pitanja.

1. Misa

a) Suočili smo se u prvom redu s problemom liturgijskog pjevanja koje je važan element liturgijskog slavlja. Imajući u vidu konkretne liturgijske propise u Općoj uredbi Rimskog misala ustanovili smo da nemamo na hrvatskom jeziku potrebnih tekstova, a još manje melodija, osobito za ulaznu i pričesnu pjesmu — a za prikaznu nikako.

Stoga izražavamo želju da se odgovorni forum pobrine kako bismo što prije dobili potrebne pjevne tekstove. Za napjeve u krajevima s jakim liturgijskom tradicijom preporuča se čuvanje tradicionalnih napjeva, a za druge krajeve da se komponiraju u duhu narodnog religioznog melosa.

b) U pitanju vjerničke molitve konstatira se da ima mali broj odobrenih obrazaca, pa stoga želimo da naša BK čim prije pripremi i odobri za nedjelje, blagdane i prigodne svečanosti veći broj prikladnih obrazaca.

U isto vrijeme napominjemo da bi trebalo potaknuti konkretne liturgijske zajednice, da, uz one obvezne opće nakane dodaju na kraju i svoje vlastite, bilo izričito bilo časovima šutnje.

c) Budući da se osjeća opća opasnost upadanja u novi rubricizam, smatra se potrebnim istaknuti da je veći dio novih rubrika uglavnom direktivnog karaktera.

2. Sakralni prostor

Budući da sakralni prostor ima važnu ulogu u liturgijskom slavlju, trebalo bi tražiti rješenja za adaptaciju naših crkava zahtjevima obnovljene liturgije. Pri tom treba voditi računa o umjetničkoj i povijesnoj vrijednosti samoga objekta. U tom smislu trebalo bi formirati stručne komisije na dijecezanskom ili regionalnom nivou, kojima bi se lakše moglo koristiti za adaptaciju postojećih i gradnju novih crkava.

3. Časoslov

Kako bi u moljenju časoslova sudjelovao što aktivnije sav Božji narod, osjeća se potreba jednog ekonomičnijeg izdanja u kome bi bile nedjeljne i blagdanske Večernje.

III. Izvještaj o radu biblijsko-teološke radne grupe

1. Polazeći od pitanja što znači »moliti« ili što je »molitva«, ustanovilo se da se pod tim riječima često misli o molitvi odviše *skućeno*: uzima se da je molitva ili samo ona usmena, ili da je nužno vezana uz ustaljene formule, da je u biti prošnja i sl. To predstavlja, očito, osiromašeno gledanje i na molitvu kao takvu ali i na temeljni vjernikov stav pred Bogom (vjeru). Problematika molitve ukazala se, s biblijsko-teološkog vida, vrlo širokom i raznolikom (uključuje uz ostalo, odnos molitva—vjera, molitva—život, kontemplacija—akcija itd.), pa se u raspravi pokušalo bolje osvijetliti samo sljedeće:

2. U cjelokupnosti teološkog, naročito biblijskog, gledanja, molitva je vrlo složena i bogata *čovjekova aktivnost*. U njoj vjerni čovjek stupa pred Boga, osobno ga susreće, otvara mu se, govori s njim; jednom riječju: doživljava Božju otajstvenu stvarnost. Pravi molitelj moli: a) ili kad iz udivljenja pred Božjom dobrotom, mudrošću, veličinom, svetošću odaje Bogu slavu, priznanje i poklon; b) ili kad iz spoznavanja i osobnog doživljavanja Božjih djela u povijesti i u stvorenju Bogu zahvaljuje; c) ili kad se iz svijesti grešnosti Bogu obraća, kaje i traži smilovanje; d) ili kad u životnim potrebama i nevoljama s pouzdanjem moli za pomoć; e) ili kad se u zahtjevnim, često puta tragičnim, trenucima predaje Bogu prihvaćajući njegovu volju.

U takvom intenzivnom moljenju kršćanima je uzor Isus.

3. U postojećoj teološkoj sintezi — a ovisimo o njoj i u evangelizaciji, katehezi i pastvi općenito — osjeća se manjkav *antropološki* i egzistencijalni pristup molitvi. U teologiju molitve trebalo bi stoga uključiti osobito one antropološko-egzistencijalne vidove koji suvremenom čovjeku predstavljaju autentične vrijednosti, kao što su npr. rad, stvaralaštvo, misaonost, umjetnost, igra, odmor itd. Za sve to neiscrpan biblijski fundus sadrži mnogo dosad nedovoljno iskorištenih bogatstava i perspektiva. Teološku sintezu o molitvi trebat će, napokon, integrirati ne samo antropološkim nego također kristološkim, trinitarnim, ekleziološkim i eshatološkim vidovima.

4. Budući da suvremenom čovjeku predstavlja teškoće osobito *prozben*a dimenzija molitve, teologija će morati pokazati na koji način je moguće prevladati taj problem. Rješenje, čini se, stoji na liniji isticanja *svih* poglavitih vidova molitve (usp. t. 2), a napose u pokazivanju da je svaka ljudska i zemaljska vrednota *relativna*, jer vrijedi onoliko koliko je u funkciji ostvarenja Kraljevstva Božjeg (usp. Mt 6,33; Lk 12,31).

IV. Izvještaj o radu 4. radne grupe o temi: Suvremeni čovjek moli?

Diskusija u grupi razvijala se počevši od konstatacije da je suvremeni čovjek uslijed industrijalizacije i modernih promjena u strukturi društva došao u promijenjenu situaciju u svom molitvenom držanju. Premda suvremenom čovjeku nije strano stanje neartikulirane molitve, makar ne imao čina vjere — možda je više riječ o dispoziciji za molitvu — ipak se može reći da molitva u tradicionalnom obliku postaje sve više stranom, tako da se postavlja tvrdnja da moderan čovjek sve manje moli. Ako moli, onda je sklon više spontanoj molitvi i ne prima sa simpatijom molitvene formule i sheme.

Ta kriza molitve proizlazi — čini se — iz smanjenog osjećaja ovisnosti o silama koje čovjek ne kontrolira. Čini se, dakle, da je upravo takva ovisnost izvor spontane potrebe za molitvom. Kako čovjek postaje sve više nezavisan od prirode — iako postaje sve više ovisan o ljudima — postavlja se pitanje, hoće li potreba za molitvom i sama molitva napokon iščeznuti.

Tu bi bilo potrebno shvatiti da se Bog ne identificira s tradicionalno prihvaćenim transcendentnim mjestima unutar čovjekove predodžbe, nego da upravo spasiteljska nakana Božja neprestano Boga stavlja među ljude i njihove nevolje, gdje ga dakle valja tražiti. Iz toga proizlazi da je kriza

molitve usko povezana s krizom tradicionalne slike o Bogu. Čovjeku ne stoji njegov svijet s jedne strane a Bog s druge, tako da je čovjek nužno podijeljen između svijeta i Boga, nego se svijet nalazi na molitvenoj liniji između čovjeka i Boga. Moderan čovjek će tražiti sliku Božju ne više u prirodnim silama, o kojima je kao zemljoradnik bio neposredno ovisan, nego u spasičkim tragovima Boga Spasitelja i Stvoritelja među ljudima.

Zato čovjekova molitva ne smije biti bijeg od života, nego izraz urojenosti u život. Ne može se reći da moderan čovjek nema vremena za molitvu, ako se pod molitvom ne misle samo specijalni oblici tradicionalne molitve. Jednostavan i spontan oblik molitve moguć je na montažnoj traci. Zato zahtjevi za molitvom moraju voditi računa o rastrganosti današnjeg čovjeka. Molitva će biti više situacijska, inventivna, slobodna u spontanom jednostavnom dijalogu s Bogom.

Sve to ne znači da treba iščeznuti profesionalna molitva. No propovijed i kateheza moraju afirmirati rast vjere i mijenjati sliku o Bogu, kako bi psihološki izvori molitve dobivali poticaj od današnje sredine u kojoj čovjek živi. Zato bi bilo potrebno poučiti vjernike da pred Boga mogu stati s najjednostavnijim oblikom molitve, koji će im često biti u principu moguć u mnogim situacijama njihove svakidašnje djelatnosti. U tom smislu je potrebno da se prouči vrednovanje molitve, kako ne bi kvantum vremena posvećena isključivo molitvi izgledao jedinim mjerilom za njezinu vrijednost.

2) Diskusija o izvještajima radnih grupa

PRVA radna grupa: Obnova molitve prema 2. vatikanskom saboru

Izvještaj je pročitao dr Jerko Fućak, a pomoćnik mu je u diskusiji bio vlč. Ivo Sešo (Ivankovo kod Đakova).

B. DUDA: U izvještaju treba jasnije doći do izražaja potreba dobrog čitanja i dobrog gledanja. Stara je asketska škola prikazivala onog svećenika kao dobrog i duhovnog službenika oltara, koji nije pogledao pri oltaru narod oko sebe. Naprotiv, dobro je narod pogledati, osobito onda kad ga pozdravljamo (npr. Gospodin s vama!) ili mu dajemo znak kada započeti s pripjevom. Treba mijenjati pojam sabranosti. Prema onoj Isusovoj: »Gdje su dvojica ili trojica u moje ime sakupljeni, ondje sam ja među njima!« što god ljude sabire u službi je sabranost. — Onda, na slijedećem bi tečaju trebalo imati dobrog demonstranta čitanja biblijskih čitanja.

J. FRKIN: Koji je čitač idealan?

FUČAK: Nije uopće pitanje *koji* nego *kako*. Dakako, i ovaj *kako* ovisi o *tko*. Načelno treba ići za tim da se Riječ Božja što izražajnije sa svim svojim komponentama prenese narodu.

TAMARUT: Izišao je novi Motu proprio MINISTERIA QUAEDAM kojim se obnavlja služba čitača u Crkvi. Neka se razmisli da li bi u našim župnim zajednicama trebala postojati takva osoba koja bi imala službu čitača.

S. BRAJKOVIĆ: Ja uzimam osobe koje se spontano jave da čitaju u misi: dječaci prvo čitanje i psalam, drugo čitanje odrasla osoba, a treće čitanje čitam ja. Oni se prije sprema, jer imaju kod sebe Misal za narod. I dobro ide!

TAMARUT: Smatram da nije dobro, ako mi ne osjećamo potrebu da u svojim župnim zajednicama imamo jednog čitača. Dužnost čitača postoji na liturgijskim sastancima u Crkvi od početka. Na mjestu je neka struk-

tura od crkvene strane. I za ministrante postoji neka blagoslovina, pa zašto ne bi bila i za čitače Riječi Božje, da bi čitač imao blagoslov od Crkve. Treba o tome razmisliti, a ne to a limine odbaciti.

BAJSIĆ: Možda bi bila jedna od glavnih dužnosti tog čitača da se brine za čitanja. Nekada, u starini, teško je bilo naći čovjeka koji bi znao čitati pa su bili sretni ako su imali jednoga kojega su onda blagoslovili i posvetili da im stalno čita. No, danas uglavnom svatko znađe čitati. Ako bi danas, kad svi znaju čitati, stalno samo jedan čitao, narod bi se smatrao pasiviziranim.

P. BADURINA: Koliko prostora dati momentima šutnje i kako da je vjernici korisno upotrijebe?

FUCAK: Nemoguće je dati matematičko rješenje. Rubrike predviđaju te momente šutnje na primjer poslije pročitane Riječi Božje kako bi Riječ Božja našla u čovjekovu srcu svoje odgovarajuće odjeke. Ovisi o naravi same zajednice koliko će biti šutnja duga i koliko će ona biti česta u liturgiji. Ovisi dakako i o pastoralnoj razboritosti. Dobro je ljude unaprijed upozoriti zašto taj momenat šutnje, da znaju zašto su ti časovi šutnje; inače, ako na to nisu upozoreni, ne znaju što to ima značiti pa se dosađuju.

BONO ŠAGI: Čini mi se da izbjegavamo diskusiju o samoj temi: »molitva prema 2. vatikanskom Saboru.« Trebalo bi diskutirati o tome koji su to elementi 2. vatikanskog Sabora koji mogu pospješiti obnovu molitve. Za praktična pitanja bit će vremena, kad dođe na red liturgijska radna grupa.

REBIĆ: O samoj teologiji molitve bilo je dosta govora jučer u diskusiji. Pa bih stoga predložio da, osim ako netko ima na jučerašnju diskusiju nešto novoga pridodati, predsjedatelj zaključi ovu diskusiju o izvještaju prve radne grupe.

B. DUDA: Želim upozoriti na neke polazne točke za molitvu koje se nalaze ne samo u konstituciji o liturgiji nego nadalje u uvodima u svaku liturgijsku knjigu koju je Koncil izdao a nadalje u konstituciji CANTICUM LAUDIS koji je izdao Pavao VI povodom izdanja Casoslova. U ovim je tekstovima zaokružena nauka Crkve o molitvi. Sam je Papa rekao »da će se jedno vrijeme u Crkvi osjećati zastoje, stanovito nesnalaženje, ali ako cijela Crkva ozbiljno prione uz onu molitvu koju je dao 2. vatikanski Sabor za Crkvu će nastupiti neslućene i za sada neproračunljive koristi.« Zato je vrlo važno da ne bismo tako radili kao da novo priznajemo a staro zadržavamo. Treba temeljitog obraćenja.

Što se čitača tiče, mislim da je tu potrebna velika organizacija. Neka se svi počnu truditi da u zajednici prorade karizmatici. A ti mogu biti i djeca i mladići i starci. Svećenik se mora jako čuvati da ne bude u zajednici *kyrios*, gospodar koji će *kyrieuein*, gospodovati, vladati. To je strašna riječ. Upozoravaju nas apostoli Pavao i Petar da ne vladamo, da ne gospodujemo u zajednici. I, neka se ne misli pri izabiranju čitača da su samo djeca u zajednici nevinna, ona su to per aetatem. Ali i grešnici pokajnici su dostojni službenici, dostojni čitači. Ako sve svedemo na čistu dušu, nježni glasić, onda nismo našli rješenje u toj stvari. Jer, Duh Sveti može i po Belemovoj magarici progovoriti!

Liturgijska radna grupa

Izvještaj je pročitao preč. Ivan Starčević (iz Sarajeva), a pomoćnik je u diskusiji bio dr Ante Tamarut.

SAGI: Čini mi se da je dosta ekonomično riješeno ono što je radna grupa stavila u zadnju točku svojega izvještaja. U Misalu za narod donijeli smo Jutarnju, Večernju za nedjelje i blagdane te Povečerje za nedjelje.

STARČEVIĆ: No bilo bi ekonomičnije izdati neku manju knjižicu u kojoj bi bile samo Večernje ili samo Jutarnje.

TAMARUT: Ono što je od Časoslova dodano u Misalu za narod nije potpuno: tu nema ništa za advenat ni za korizmu. A k tome ova knjiga ipak košta 40,00 dinara pa je teško zahtijevati da je svaki vjernik imade u ruci. Trebalo bi doista izdati jedno ekonomičnije izdanje. Dr Turčinović je spreman izdati takvo ekonomičnije izdanje, ali treba čekati da izađe sav Časoslov na hrvatskom.

MEDVID: Kako je sa spajanjem Jutarnje s misom i sa spajanjem Večernje s misom i kojom pjesmom započeti misu?

DUDA: Misa se može započeti himnom Jutarnje odnosno Večernje. Jutarnja bi se odlično mogla uklopiti u jutarnju misu a Večernja u večernju misu. Što se pjevanja himana tiče imamo već oko 20 napjeva za te himne (Canjuga i drugi). Što se moljenja psalama tiče oni se mogu moliti responzijalno: iza svakog verza narod ponovi responzorij, ili se pak neki psalmi mogu naučiti napamet.

TAMARUT: Nije ideal spajati Jutarnju odnosno Večernju s misom. Misa je za sebe jedinstveni i cjeloviti liturgijski čin.

J. SANTIĆ: Na jugu Hrvatske Večernja se pjeva po Vlašiću. Šteta bi bila upropastiti stare napjeve koje mi u južnoj Hrvatskoj već imamo i narod ih znade pjevati i to dobro pjevati. Uopće obnova liturgije koja ide iz središnjice Hrvatske, iz Zagreba — što je jako dobro radi jedinstva hrvatskog naroda — trebala bi imati u vidu tradiciju svega hrvatskog naroda, i onog koji živi u južnim krajevima Hrvatske.

STARČEVIĆ: Čini mi se da ovo pitanje zalazi u delikatnu temu naše koordinacije. Načelno bi svakako bilo poželjno da mi koji živimo u krajevima koji nemaju tako bogate liturgijske baštine kao oni krajevi na jugu Hrvatske od njih preuzimamo njihovu liturgijsku baštinu. No poteškoca je upravo u tome što mi ne možemo tako jednostavno prenijeti napjeve, odnosno stare melodije u naše krajeve; našim ljudima te melodije ne odgovaraju. Trebalo bi kombinirati i jedno i drugo. To jest i skladati nove melodije i preuzimati stare. Tako bismo imali veći izbor, i mi u kontinentalnom dijelu Hrvatske imali bismo i neke stare melodije, a oni u južnom dijelu Hrvatske i neke nove melodije.

B. ZOVIĆ: Da li himan može zamijeniti *ulaznu* u misi!

DUDA: Može! — No, ja se pitam kako će se moliti Jutarnja odnosno Večernja s misom ako nije ideal njih zajedno s misom moliti kako kaže dr Tamarut koji me u tome malo pokolebao.

Z. SLISKOVIĆ: Meni se čini da je to što je dr Tamarut rekao, naime da nije ideal povezivati Jutarnju odnosno Večernju s misom, za nas velika novost.

TAMARUT: Dana je mogućnost povezivati Jutarnju odnosno Večernju s misom kako ne bismo ljude dva puta sazivali na liturgijski skup. Međutim, onda se liturgijske funkcije produžuju. Što se ideala tiče, smatram da je sveta misa vrhunac liturgijskog života i djelovanja. A Jutarnja i Večer-

nja na neki način razrađuju ono što doživljavamo u euharistijskom slavlju. Dakle, ideal je zajedno se sastajati više puta. Ako to nije moguće, onda je dakako spajati te dvije funkcije dozvoljeno.

SAGI: Prije se mislilo da je vrlo dobro i vrlo korisno da čovjek bude na pet ili više misa. Kada su sada uvedene Večernje, vjernik ne vidi zašto bi bio na Večernji a ne bi bio i na misi. A ipak je dovoljno da bude samo na jednoj misi. Nekada je uopće bila samo jedna misa. Ako dakle u nekoj župi nema potrebe da bude još jedna večernja misa, jer su svi bili na jutarnjoj misi, onda je na večer dovoljno obaviti samo Večernju a ne treba duplicirati mise.

STANKOVIĆ: Da li se mogu prozborne molitve iz Časoslova moliti kao molitve vjernika u misi?

TAMARUT: To ne bi bilo uputno. Molitva vjernika je drugačije strukture i drugačijeg karaktera nego što su to molbenice i prozbenice u Časoslovu. Jedino kad se s misom spaja Jutarnja ili Večernja, onda se može mjesto molitve vjernika uzeti molitva prozbenica ili molbenica iz Časoslova.

M. LONČAR: Da li su sve mise koncelebrirane pjevane ako samo glavni celebrant pjeva?

STARČEVIĆ: Jedna je misa kad se koncelebrira i ta je onda pjevana. Ima, znadem, jedna vrlo mučna pozadina: pitanje misnog stipendija. Samo celebrant koji pjeva glavne dijelove može primiti stipendij za pjevanu misu, a drugi koncelebranti ne.

TAMARUT: Uostalom, nije stipendij ni razlog za pjevanu misu nego zajednica. Zajednica je odlučujuća da li će se misa pjevati ili ne. Treba ukinuti stipendij za pjevanu misu.

I. ŠPOLJAR: Da li je bolje uzeti Jutarnju ili Večernju prije ili poslije mise? Da li je dozvoljeno izostaviti pokajnički čin ako spajamo taj dio Časoslova s misom?

STARČEVIĆ: Kad spajamo Jutarnju ili Večernju s misom, onda je to jedan liturgijski čin. Pokajnički se čin izostavlja. Misa započinje sa Gloria; molitve vjernika mogu se uzeti iz Časoslova, a poslije pričesti moli se mjesto popričesne antifona i himan s molitvom i blagoslovom na kraju. Tako su misa i Jutarnja, odnosno Večernja, spojene u jedan liturgijski čin.

TAMARUT: Jutarnje se mogu moliti samo prije svete mise, a Večernja se može moliti ili prije ili poslije svete mise.

Biblijsko-teološka radna grupa

Izveštaj je pročitao dr Kresina (iz Rijeke), a pomoćnik u diskusiji bio mu dr A. Benvin (isto iz Rijeke).

DUDA: Drago mi je što je ova radna grupa raščlanila kako pravi molitelj moli. Što niste ništa rekli nakon t. 2 e, barem: itd? Proživljavanje sreće je važno za molitvu. Rekao bih nešto o celebrarnoj molitvi. Ljiljana Matković je odlično recenzirala Knjigu Duhovnih vježbi. Naglasila je da postoji više načina molitve. Stati pred jednu umjetničku sliku o njoj razmišljati — i to je molitva. Pod tim se vidom jako slažem s t. 3.

T. TENSEK: U izvještaju nije došlo do izražaja kako je i slušanje Riječi Božje i čitanje Biblije u obitelji također molitva.

BENVIN: Slažem se s tim opaskama. No one su sadržane u tt. 1 i 2. Ovo što je u izvještaju samo je usmjerenje, a nikako cijeli prikaz teologije molitve. To je *votum* stavljen pred Crkvu, da se ona pozabavi tim pitanjem.

KRESINA: U radnoj je grupi bilo govora o tome kako Bog daje u Bibliji odgovor na naše molbe. Razgovor između čovjeka i Boga proizlazi iz naših potreba i ushićenja, a Bog odgovara preko Duha koji je u našim srcima ili pak preko Biblije.

I. PIPLICA: Nije u izvještaju ništa rečeno o protestnim molitvama. Ipak u čovjekovu su životu te protestne molitve, kojih su psalmi najbolji izraz, prisutne osobito u zadnjim trenucima života kad se čovjek Bogu jada zbog tolikih nevolja, nesreća itd.

KRESINA: Ako čovjek protestira pred Bogom, to je već znak vjere. Ako se čovjek pred Bogom tuži, to je već molitva. Taj vid molitve nazočan je u t. 2 e.

BAJSIĆ: Ako čovjek stane pred Boga u svoj svojoj iskrenosti onakav kakav on doista jest, to je molitva. Dapače, ako se čovjek ne bi usudio pred Boga doći sa svim svojim jadima i nevoljama, ne bi bio iskren; falsificirao bi sebe.

REBIĆ: Molitva je razgovor čovjeka s Bogom, razgovor prijatelja s prijateljem. U razgovoru prijatelju izražavamo svu stvarnost svojega života i onu tešku, gorku stvarnost. U Bibliji imamo primjere takvih protestnih molitava osobito kod proroka Jeremije koji prigovara Bogu: »Bože zaveo si me i ja se dadoh zavesti...« i kod Joba patnika, koji proklinje i čas svojega rođenja. To je sve molitva, jer je to iskreni razgovor ojađenog čovjeka s Bogom svojim prijateljem. Prema tome protestne molitve ulaze u jedan od vidova molitve.

Z. MARETIĆ: Postoji još jedna vrst molitava, zaklinjalačkih molitava (zaklinjalački psalmi) protiv neprijatelja. Da li je ta molitva danas suvremena?

KRESINA: U molitvi imamo napredak kao što imamo napredak u objavi. U Starome savezu još nemamo onako savršene molitve kao što je nalazimo u Novome savezu. Zaklinjalačka molitva nije savršena, ali je i ona nadahnuta. Tu molitvu moramo razumjeti u svjetlu ekonomije spasenja. Bog je prihvatio čovjeka onakvog kakav je bio, grub i sirov. Ta nas molitva danas prenosi u davnu prošlost i pokazuje nam Boga koji je podnosio čovjeka kakav je bio.

J. ANTOLOVIĆ: Preporučio bih knjigu R. Wurbranda, »*Mes sermons avec Dieu*« (Paris, Castermann) u kojoj autor donosi svoje razgovore odnosno molitve iz zatvora.

I. DUIC: Kako dati na temelju Kristovih riječi: »Kad molite, nemojte mnogo brbljati!« prednost maratonskim molitvama?

KRESINA: Nije riječ o tome da se mnogo moli, nego da se ispravno moli, da riječi ne budu prazne.

REBIĆ: Opravdan je taj upit. Isus je rekao: »Kad molite, ne blebecite kao pogani. Misle da će s mnoštva riječi biti uslišani. Ne nalikujte na njih!« (Mt 6,8). Isus je uopće uzor kratke i sržne i trijezne molitve. Očenaš je kratka i sržna molitva za razliku od dugih židovskih molitava. Isus je doista htio da naše molitve budu kratke, sržne i trijezne i da budu izraz našega

svagdanjega života. Za kršćanina je molitva prema nauci Novog saveza privilegij. Didahé (Nauka Dvanaest apostola) veli: »Molite Očenaš triputa na dan, u jutro i podne i na večer.« Dakle, ne deset ili pedeset Očenaša, nego jedan Očenaš. I mi u misi još danas prije Očenaša molimo: »Spasonosnim zapovijedima potaknuti i božanskim naukom poučeni *usuđujemo se govoriti!*«

BENVIN: I ta je misao nazočna u t. 3. gdje rekosmo da naš suvremeni čovjek nema više smisla za duge molitve kao što je imao srednjovjekovni čovjek. Zato danas treba molitva biti cijenjena po kvaliteti a ne po kvantiteti. Koji puta je i šutnja molitva.

ŠAGI: Šutnja da, samo kakva šutnja. Ona šutnja, u kojoj mislimo na Boga. To je mislena molitva. — U izvještaju radne grupe: 1. Nije dovoljno jasno rečeno kako u molitvu utkati rad, stvaralaštvo, umjetnost itd. Rad kao takav nije molitva. No ako čovjek radi da ispuni svoj život pred Bogom onda je takav rad molitva. Ako bi netko propovijedao evanđelje samo da sebe istakne, to ne bi bila molitva. No, ako propovijeda radi Boga i Kraljevstva njegovoga, to je molitva. 2. U zadnjoj je točki (t. 4) previše metnut naglasak na intelektualizam kao da teologija mora sve riješiti. Teologija je scientia salutis, ona treba poučiti ljude kako će moliti i spasiti se. 3. Šteta što nije bolje u t. 4 razrađen pojam Kraljevstva Božjega.

CETVRTA RADNA GRUPA: Suvremeni čovjek moli?

Izvještaj je pročitao otac Bono Šagi (župnik iz Varaždina).

T. SAGI-BUNIC: Na kakvu se to profesionalnu molitvu misli u tekstu? Ja bih se htio poslužiti svetim Ivanom Zlatoustim da stvar malo više osvijetlim. U staroj su Crkvi postojali ljudi koji su se zvali *mesalianci* ili *euHITE*. To je bila sekta koja se osobito razvila među monasima. Smatrali su da oni moraju samo moliti a drugi za njih raditi. Sveti su Oci tu sektu jako napadali. Sv. Ivan Zlatousti veli tumačeći onu Pavlovu rečenicu iz poslanice Solunjanima: »Tko ne radi, neka i ne jede«, ovako: »Moliti i postiti u dokolici (neradu) ne ulazi u okvir rada rukama, jer Pavao ovdje govori o radu rukama... U to ne možemo sumnjati, jer on kaže dalje: 'Ne radeći ništa, nego odajući se ispraznim istraživanjima. S obzirom na one koji se tako vladaju, mi ih opominjemo, mi ih molimo po Gospodinu našem Isusu Kristu...' Zato što ih je živo ukorio, ublažio je svoju riječ dodatkom »po Gospodinu«. A onda svoje uvjeravanje i strašenje zaključuje: 'Neka radeći u šutnji jedu svoj kruh'. Zašto nije rekao: Ako ne žive u neradu, onda ih vi hranite? Nego traži od njih dvije stvari: neka žive u šutnji, i neka rade!?' To je zato što hoće da oni sami *radeći* skrbe za svoju hranu. Smisao te riječi: 'Neka jedu svoj kruh', jest taj da jedu kruh koji su zaradili svojim trudom, a ne radom drugih...' (Sv. Ivan Zlatousti, In II Thess. hom. 5,2: PG 62, 494—495). Dakle, riječ jednog Oca o moliteljima profesionalcima vrlo je zanimljiva. Trebali bismo danas malo o tome razmisliti.

BONO ŠAGI: Kad smo unijeli u tekst pojam profesionalne molitve, mislili smo na kontemplativne redove. U radnoj je grupi bilo dosta govora o toj profesionalnoj molitvi.

BARICEVIC: U izvještaju je ispušteno to da i spontana molitva može biti također previše funkcionalna.

M. KVERIC: U predavanjima se, čini mi se, nazire stanovita pozitivistička linija tumačenja molitve, na primjer u izlaganju svećenika molitelja u ime naroda. Narod dolazi k svećeniku da za nj moli, što onda?

BONO ŠAGI: U diskusiji je o tome bilo dosta govora. Rekli smo da ljude treba poučiti da i sami mogu moliti jednako tako dobro kao i svećenik.

BAJSIĆ: Čini mi se da mnogi imaju o svećeniku molitelju sliku nekog čarobnjaka koji jedini sve može. U svećeniku gledaju neku transcendentalnu osobu koja ima takvu moć da samo ona može moliti.

V. ZAGORAC: No narod često dolazi k svećeniku da za nj moli u ime Crkve. Narod dolazi preporučati se u molitve Crkve. Prema tome u tom smislu bi ljude trebalo poučiti.

J. VISKOVIĆ: Dao bih neke opaske: 1. Nismo označili u tekstu o kojem se to suvremenom čovjeku radi, o kršćaninu ili o suvremenom čovjeku u svim kategorijama; 2. Nismo ustvrdili da li taj suvremeni čovjek moli ili ne moli. On ipak moli! i 3. možda je previše naglašeno da se rurarni čovjek do sada obraćao Bogu u prosnim molitvama. Međutim i industrijalizirani čovjek imade isto toliko potreba koliko ih je imao i rurarni čovjek pa tako

BAJSIĆ: Gradski čovjek ipak nije toliko ovisan o meteorološkim uvjetima i okolnostima kao što je to bio i jest ruralni čovjek. Gradski se čovjek u tome ipak razlikuje od agrikulturnog čovjeka.

DUDA: Primjedba Viškovića pokazuje koliko je naš razgovor jutros plodonosan. Predavanja su nas izgleda stavila u vrlo široku situaciju molitve, a vjernički je mentalitet preuzak pa se često čini da ćemo vjeru srušiti, ako proširimo svoj vjernički mentalitet. Htio bih upozoriti na jedan prizor iz evanđelja. Javili su Isusu da se srušila kula u Siloamu i da je Pilat dao poklati neke... Isus nije bio brz i nije rekao, kao što bi rekao mnogi propovjednik: To je Božja kazna!, nego je rekao: »Ako se vi ne obratite i vi ćete svi tako izginuti!« Čini mi se da prebrzo stavljanje kršćanina pred poplavu, pred potres ili pred bilo koju prirodnu nepogodu ne odgovara svoj veličini kršćanina. Naš razgovor o molitvi pokazuje da imamo dosta sužen mentalitet o molitvi.

M. VALKOVIĆ: Bilo bi dobro da se u izvještaju istakla i negativnost današnje tehničke civilizacije, koja otežava pristup čovjeka molitvi, jer je u toj civilizaciji previše jednostrano istaknuta racionalnost, a gubi se smisao za simboličnost, za misterije itd. Tako baš kršćani koji čine tu zapadnu civilizaciju imaju najviše poteškoća s molitvom i zapadaju u krizu molitve. Harvy Cox i drugi sociolozi vide lakši pristup molitvi baš u boljem shvaćanju simboličnosti, misterija... Njemački istraživač *Hailer* veli da kršćani od svih koji u drugim religijama vjeruju najmanje mole. Papa *Pavao VI* je putujući po Aziji rekao da kršćani moraju mnogo učiti od istočnjačkih naroda u molitvi.

M. ZOVKIĆ: Čini mi se da kod nas katolika spontana molitva nije dovoljno u cijeni; nismo se naučili sami moliti. Zato bi katehete trebali djecu učiti kako će se sami moliti i zato neka na vjeronauku sastavljaju slobodne molitve. Trebalo bi i u našim crkvenim zavodima biti više prostora posvećeno spontanij molitvi. Trebalo bi molitve improvizirati, a ne uvijek iste ponavljati.

T. DUKA: Mi svećenici bismo više trebali vjerovati u svoju posredničku molitvu. Svećenik nastupa u ime Crkve, u ime Crkve moli za narod.

BAJSIĆ: To nije ni bilo u pitanju. Govorilo se o tome kako svećenik treba narod poučiti kako će se sam moliti i kako će se s ispravnom nakanom moliti.

DUDA: U svim je kanonima križ pomaknut s riječi *blagoslovi* na drugo mjesto. Prije svega nijedan blagoslov ne sastoji se u tome da ja saspem blagoslov, nego da zahvalim Bogu za primljena dobročinstva. Zagovorna je molitva vrlo važna. I nije toliko važno da li vjerujemo u svoj zagovornički karakter, nego što ćemo učiniti s vjernicima koji se preporučaju u naše molitve i što ćemo sve učiniti, kad dijelimo u kućama neke sakramente, kad mažemo bolesnike ili dijelimo po kućama pričest. Te prilike bi trebalo iskristiti za zajedničku molitvu sa svim ukućanima i čitati im koj odlomak svetog Pisma. — Kad sam ja nedavno poslije Angelusa molio samo jedan Gloria Patri, jedan mi je subrat rekao: »Zar više ne vjeruješ u Presveto Trojstvo?!« A ipak je liturgijski princip da se molitve ne redupliciraju! Trebale bi u ljudima proraditi neke opće liturgijske odredbe.

MLADEN FUCIĆ: Gospodin je Isus izrekao katehezu o molitvi i rekao da nazivamo Boga *Ocem, Abba!* Kad čovjek dođe k nama da se za nj molimo, učinimo mu jednu katehezu o molitvi, poučimo ga kako će razgovarati s Bogom kao sa svojim Ocem. Mi smo braća a ne vojnici koji samo preko oficira možemo doprijeti do generala.

Ovime je iscrpljena prijedodnevna plenarna diskusija o izvještajima radnih grupa.

Adalbert Rebić, tajnik Tjedna